

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ST. ALBANS RELIKVIER

I

ODENSE.

AF

HENRY PETERSEN.

Særtryk af Aarbøger for nord. Oldk. og Historie. 1886.

KJØBENHAVN.

THIELES BOGTRYKKERI.

1887.

Umiddelbart efter Udgivelsen af det af Ministeriet bestodte Værk »Helgenskrinene i St. Knuds Kirke i Odense« have de Archæologer, der vare Medlemmer af Comiteen for Undersøgelsen af Helgenskrinene, i »Aarbøgenes« 2det Hefte for 1886 maattet høre ilde af Gehejmearkivar A. D. Jørgensen, fordi de dels ikke havde fremdraget, dels »undervurderet og miskjendt« de historiske Kilsteder, som kunde give Oplysninger i Spørgsmaalet, om det er St. Albans eller Prinds Benedicts Ben, der hvile i det ene af de i Kirken bevarede Helgenskrin. Adressen for Bebrejdelsen er neppe ganske correct; det havde tilkommet den Historieforsker, der var Medlem af Comiteen, Professor Paludan-Müller, at bringe alle de historiske Momenter frem til Drøftelse. Prof. Paludan-Müller var ellers ikke nøjsom i Valget af sine kritiske Indvendinger mod de antikvariske og anatomiske Erklæringer; han gik saa vidt, at han ikke kunde anerkjende Prof. anat. Schmidts Resultater, fordi han ikke selvstændigt kunde prøve den anatomiske Bestemmelse! (Se Ministeriets Skrift Bilag 14B, C, D).

Har nu Gehejmearkivaren Ret i sit i æsthetisk Henseende saa tiltalende Resultat? Er det »en urimelig Gjøetning«, at Helgenskrinet indeholder St. Albans Levninger,

men derimod indlysende af »Kildernes Veltalenhed«, endog »en utvivlsom Kjendsgjerning«, at det gjemmer Benene af den ædle, som Helgen tilbødte Kongesøn Benedict? Har Historikeren fra sit Felt ført Beviser i Marken, som kunne afkræfte Archæologernes Forsøg paa at raade Spørgsmaalets Gaader, saaledes som disse Forsøg foreligge i udførlige og samvittighedsfulde Erklæringer? Jeg skal i det følgende undersøge dette, idet jeg med A. D. Jørgensen betræder den historiske Vej.

Tilbedelsen i Danmark af Englands Protomartyr St. Albanus har sin Oprindelse i den tidlige Middelalder, da den engelske Kirkes Indfyldelse paa saa mange Maader gjorde sig gjældende i Norden. Ligesom der i Odense i Slutningen af det 11te Aarhundrede byggedes en Kirke til den engelske Helgens Ære, saaledes blev der i Norge paa Øen Selje i Bergen Stift i det følgende Aarhundrede grundlagt et Benedictinerkloster, der kom til at bære St. Albans Navn¹⁾. Det var paa den samme Ø, at Legendens Irerdronningen, den hellige Sunniva, finde sin Død mellem Klipperne²⁾; og da et Capel stod bygget til hendes Ære nær Klosterkirken, var det intet Under, at det locale Folkesagn hen i Tiden nævnede St. Alban og St. Sunniva som Sødskende³⁾. Ved Lunde Domkirkes Indvielse den 1ste September 1145 blev Alteret til højre Side for Højalteret viet til St. Vincens og St. Alban, og Relikvier af denne sidste nedlagdes deri⁴⁾. Efter de Relikviefortegnelser, der ere bevarede fra Vor Frue Kirke og fra Graabrødreklosteret i Kjøben-

1) Chr. Lange: Om de norske Klostre. 344.

2) L. Daae: Norges Helgene. 137 o. flg.

3) Scriptorum rer. Dan. IV. 13.

4) Suhms Historie. V. 624.

havn¹⁾) samt fra Viborg Domkirke²⁾) fandtes der ogsaa i disse Kirker Relikvier af St. Alban.

Vi kunne vel ikke paavise nogen St. Albans Kirke udenfor Odense — men der kan jo heller ikke paavises nogen Kirke i Stiftet udenfor Odense, der var viet til Hovedhelgenen Knud Konge. At Folkesagnet paa Ærø taler om en »St. Albans Kirkegaard« i Rise Sogn er en Omstændighed, der kun lige skal anføres, da den af Vold og Grav omsluttede Plads, der har faaet dette Navn, ikke kan have været bestemt til Byggeplads for en Kirke.

St. Alban led efter Legenden Martyrdøden under Diocletians og Maximians Christenforfølgelser 303 og 304. En flygtende Klerk, Amfibalus, fandt i Verolanium i Mercia et Tilflugtsted hos Albanus, der endnu da var Hedning. Under sit Ophold hos ham omvendte og underviste Amfibalus ham, men omsider kom Eftersøgerne paa dennes Spor, og Albanus overtalte ham til at flygte, efter at de havde byttet Klæder. Da Soldaterne traadte ind, fandt de Albanus knælende for Crucifixet. Han blev grebet og pidsket, men hans Bødler bleve trætte af at bruge Svøben, forinden han havde vaandet sig. Saa kastedes han i Fængsel; Tørke og Hungersnød rugede i et halvt Aar over Landet, og forbitret krævede den hedenske Befolkning hans Død. Paa Vejen til Retterstedet sker forskellige Mirakler, der vise ham som sand Helgen: Vandet i Floden skiller sig for hans Fod som forhen for Moses, en Kilde springer paa hans Bøn frem for de vansmægtende. Hans Hoved maa ikke destomindre falde, men Bøddelen bliver blind i samme Øjeblik. En Krieger, Mængden har pryglet næsten tildøde, fordi han knælede troende for St. Alban, bliver helbredet, da han slæber sig frem og lægger det afhuggede Hoved til Kroppen

¹⁾ Scriptores rer. Dan. VIII. 264. 303.

²⁾ Annales ecclesie Dan. I. 474.

for at begrave Liget. Kort efter lider ogsaa Amfibalus Martyrdøden.

Da Ærkebisen af Oslo som Formand for det Gesandtskab, Kong Erik sendte til England for at forhandle om sit Giftermaal med Prindsesse Philippa¹⁾, i Aaret 1405 kom til at tale med Munkene fra St. Albans Kloster ved Verulam, overraskede han dem ved sin Kjendskab til St. Albans Legende i dens Enkeltheder; kun havde han glemt Navnet paa hans Lærer (Amfibalus). Aarsagen til, at han vidste saa god Besked om denne Helgen var, som Krønikeskriveren siger, den, at St. Alban holdtes højt i Ære i Danmark²⁾. — Naar der i England i det 15de Aarhundrede gik Ry om St. Albans højtidelige Dyrkelse i Danmark, kan det kun have sit Udspring fra hans Tilbedelse i Odense.

Det, der særlig bidrog til at bevare en Helgens Anseelse gennem Aarhundredernes Løb og kaldte Folk fra fjerne Egne til den Kirke, der var viet ham til Ære, var, at der fandtes Relikvier af ham i Kirken, ved hvilke der sagdes at ske Mirakler. Paa Ofrene, der bragtes Helgenens Relikvier, beroede Kirkens Velstand og Anseelse. Var der ikke saadanne synlige Tegn tilstede paa Skytspatronens Nærværelse i Menigheden, der atter og atter, særlig paa store Højtidsdage ved Processionerne kunde fængsle de Besøgende, aftog hurtig Interessen for Helgenen og Beredvilligheden til at yde Ofre for hans Skyld til Kirken; man maatte da se at faa en anden Helgens Navn under mere dragende Midler knyttet til Kirkens oprindelige. Naar St. Alban endnu i det 15de Aarhundrede holdtes saa højt i Ære i Odense, som Bemærkningen i den engelske Krønike viser, og dette trods den farlige Concurrent han som

1) Om dette Gesandtskab se L. Daas Afhandling i Norsk historisk Tidsskrift, 2den Række, II. 332.

2) Thomas Walsingham: *Historia Anglicana* ed. H. T. Riley. London 1863. Vol. II. 271.

Helgen fik i St. Knud Konge, kan denne Omstændighed ikke andet end tyde hen paa, at Gejstligheden i Odense i Relikvier af St. Alban har besiddet de fornødne Midler til at opretholde hans Tilbedelse.

Prof. Paludan-Müller har antaget, at St. Albans Relikvier ligesom St. Osvalds, om hvilke vi intet senere høre i Odense — i Frue Kirke i Kjøbenhavn fandtes foruden Relikvien af St. Alban ogsaa en af St. Osvald — vare gaaede tabte for Kirken, da Relikviegjemmerne, der stode paa Alteret, under Kampen den 10de Juli 1086 kastedes paa Gulvet. Det er derimod ikke gaaet A. D. Jørgensens Opmærksomhed forbi, at der endnu i det 16de Aarhundrede i St. Knuds Kirke var bevaret en »St. Albans Arm«, altsaa, hvad han særligt lægger Vægt paa, kun en enkelt Knokkel i et mindre Relikviegjemme.

I Thorkelins Diplomatarium I, 271 er trykt et Aktstykke af 20de November 1183, som for det første gjør det uomtvisteligt, at Paludan-Müllers Antagelse er urigtig, men som dernæst i hele Spørgsmaalet om Helgenskrinene i Odense vil erkjendes at have en Interesse, der gjør det paafaldende, at senest ikke A. D. Jørgensen har medtaget det i sin Drøftelse, skjøndt Fuldmægtig Burman-Becker i sin Indledning til Værket om Helgenskrinene (S. VIII) — om end mere kortelig end Aktstykket fortjener — har henvist til det.

Det er et Brev, hvorved Fyrst Pribizlaus Søn Knud udvælger sit Gravsted i Odense Kirke foran Guds Moders Alter (Højalteret) og anbefaler sin Sjæl til Gud og hans hellige Martyrer, St. Knud og St. Alban, »hvis Relikvier hvile (reqviescunt) i denne Kirke«. Hverken Historikere eller Antikvarer kunne faa andet ud af dette Aktstykke end, at Odense Kirkes største Helligdomme vare Knuds og Albans Relikvier. Hertil kommer, at Brugen af Ordet reqviescunt maa forudsætte Relikviegjemmer, der ved deres Form og Størrelse ledede Tanken hen paa Graven,

ligesom ogsaa det paralleliserende i Diplomets Udtryk, da nu Udseendet af St. Knuds Helgenskrin er givet, ikke kan andet end bibringe os Forestillingen om to lige store Relikvieskrin, ganske som de to Helgenskrin vi finde bevarede i St. Knuds Kirke.

Naar A. D. Jørgensen fremhæver, at Dronning Christine kun ofrer til et Relikviegemme med St. Albans Arm, som Bevis paa, at der i Odense ikke fandtes noget Skrin med hans andre Knokler, har det undgaaet hans Opmærksomhed, at man da ogsaa maa slutte, at al Tale om et Helgenskrin med Knoklerne af Kong Knuds Legeme er falsk, og at kun hans Cranium har været bevaret i Kirken; thi vedkommende Post i Dronningens Regnskab 1505 siger, at hun St. Knuds Aften ofrede 2 Mark i St. Knuds Kirke til »St. Knuds Hoved« samtidig med, at hun ofrede de 8 β til St. Albans Arm. 1510 maatte »St. Knuds Hoved« nøjes med et Offer af 8 β ¹⁾.

Enten maa derfor Forholdet have været det samme som f. Ex. i Domkirken i Aachen, hvor »Carl den Stores Hoved« er et eget Relikviegemme, formet som et Hoved — ikke de store Helgenskrin, men kun »Capsulæ« af denne Art kunde henstilles paa Alteret — medens Relikvierne af hans Legeme forøvrigt hvile i det bekjendte pragtfulde Skrin²⁾. Eller ogsaa besad selve Biskopskirken i Odense, »St. Knuds Kirke«, kun de nævnte Knokkeldele af de to Helgene, medens de store Relikvieskrin bevaredes i St. Albani Kirke.

Det er i denne Kirke, at vi 1183 træffe Helgenskrinene. Som Odense Stifts daværende Hovedkirke betegnes den i Brevet som »Sancta Otthoniensis ecclesia«. Kirken, til hvilken »St. Knuds Kloster« knyttedes under Kong Niels

¹⁾ Vedel Simonsen: Odense Bys Historie. II. 96. 118.

²⁾ Fr. Bock: Relikvienschatz des Liebfrauen-Münsters zu Aachen. 31.

(St. Knuds-Brødrenes Segl hængtes under Gavebrevet 1183 ved Siden af Giverens), var oprindeligt viet til St. Maria og St. Alban i Forening, men medens vi endnu i Diplomer fra 1180 og 1184 finde Navnet Ecclesia S. Marie, nævner Saxo den kun efter St. Alban. Med St. Albani Kirkes Helligdomme i højtidelig Procession (elatis obviam sacris) modtager 1157 Kong Sven sin Frænde Valdemar, og fører ham til Kirkens Chor, hvor de ene med Absalon som Vidne mødtes til Fredsforhandling. Endnu i et Pavebrev fra 1255 finde vi St. Knuds Kloster efter Kirken benævnet: Monasterium beate Marie, sanctorumque S. Kanuti et S. Albani.

I det 13de Aarhundrede opføres den ny ene til Knud Konge viede Biskopskirke, med hvilken St. Knuds Klosteret nu paa en særlig Maade træder i Forbindelse. Der har selvfølgelig ingen Grund været til at overføre St. Albans Relikvieskrin fra St. Albani Kirke til St. Knuds Kirke. Men det vilde fremdeles være blevet betragtet som et formasteligt Kirkeran, om Bispen havde ladet St. Knuds Relikvieskrin bortføre fra den Kirke, den hellige Konge selv havde lagt Grundstenen til, og i hvilken senere hans Skrinlæggelse var foregaaet. Naar vi paa andre Puncter — i Forholdet til de ved Kirken tjenende St. Knuds-Brødre — se, hvor nænsom St. Albani Kirkes Gejstlighed var over sine Ejendomme og Rettigheder, tør vi sikkert tro, at den overfor Overgreb af hin Art havde sat Himmels højeste Stedfortræder paa Jorden i Bevægelse for at gjenerhverve Kirkens dyreste Helligdom. Men bag Kirkens Gejstlighed stod hele Byens Borgerskab. St. Albani Kirken var fra først af og forblev lige til Reformationen Byens første Sognekirke, hvortil næsten alle Borgernes Gildesamfund vare knyttede, ligesom Stadens Stormklokke hængte i dens Taarn¹⁾.

¹⁾ Forholdet mellem St. Knuds og St. Albani Kirker og særlig denne Kirkes Betydning som Odenses Metropolitankirke har jeg paa given Anledning fremstillet i »Berlingske Tidende»

Den kan derfor ikke antages i Løbet af Middelalderen at have lidt et saadant Skaar i Anseelse, som det vilde have været, om de Relikvier, der væsenligt bidrog til at grundlægge dens Ry, vare blevne den berøvede. Rigtignok finde vi, at Dronning Christine ofrer til St. Knuds Kloster og i St. Knuds Kirke paa Helgenens Festdage, men det maa jo anses for en Selvfølge, at Knuds-Brødrene, om end ikke Helgenskrinet var i deres umiddelbare Værge, maatte være kaldede til paa en særlig festlig Maade at fejre St. Knuds Helgendage i deres Kirke, Stiftets Hovedkirke, og ikke mindre i deres Refectorium.

Det kunde derfor forholde sig med St. Knuds Kirkes Relikvier af St. Knud og St. Alban som med de Relikvier, vi af de samme Helgene finde i Kjøbenhavn, i Viborg og i Lund, som hvis Domkirkes anden Fundator Knud Konge blev æret. De ere af egen god Villie overladte som Gaver af Albani-Kirkens Gejstlige. Betegnelserne »St. Knuds Hoved« og »St. Albans Arm« gjælde aabenbart kun Relikviægjemmets Form; selve Relikvierne kunne have været meget beskedne Brudstykker af vedkommende Legemsdele. I et forgyldt Relikviægjemme i Lunde Domkirke, formet som en Arm, der holdt et korsprydet Rigsæble (spera cum cruce), var saaledes kun et Stykke af et af Kongens Armben (*lacertus brachii*), og i en stor sølvforgyldt Figur, der forestillede Kong Knud og var givet af Nicolaus Tuonis, forhen Camerarius Curie Lundensis, fandtes »unus articulus manus Sti Kanuti regis et martiri«. I Graabrødreklosteret i Roskilde var et Stykke »de chyrotheca Sti Kanuti«; to lignende Stykker besad Graabrødreklosteret i Kjøbenhavn, men desuden Kongens Hage (mentum) med tre isiddende

den 26de Febr. 1886. — Udgravninger paa Albani Kirkens Plads, som Odense Byraad lod foretage, have senere godtgjort, at Kirken har været bygget af Granitkvadre, men Fundamenterne vare saa godt som fuldstændigt opbrudte.

Tænder og tillige 4 løstliggende Tænder, hvilke Relikvier kunne have været ægte, eftersom Underkjæben og alle Tænderne have vist sig at mangle i Helgenskrinet i Odense. — Med Hensyn til de Relikvier af St. Alban, der som allerede tidligere anført fandtes udenfor Odense, indskrænker Betegnelsen af dem sig til »de ossibus S. Albani«, hvilket sikkert antyder, at det ikke var betydelige Stykker af Helgenen, man havde været tilbøjelig til at afgive.

Som det er anført i Værket om Helgenskrinene (S. VII), erfare vi af Dronning Christines Regnskabsbøger, at der 1504 paa den anden St. Knuds Dag var en Procession i Odense med St. Knuds Skrin; Dronning Christine, der da opholdt sig i Odense, gav 1 Mark til Voxlys til denne Procession. Ogsaa under 1508 opføres i Regnskaberne, at Dronningen havde givet 1 Mark til St. Knuds Ljus, som Borgerne efterginge. Det var paa en anden Tid af Aaret, St. Petri ad vincula Aften, altsaa om Aftenen den 31te Juli, at denne Procession fandt Sted. Efter almindelig kirkelig Skik maa Lysene have været baarne foran Helgenens Relikvieskrin.

Vi føres ved den sidste Dato nær hen til Høsttiden, og det er jo bekjendt nok, at det ikke alene var paa Helgenens egen Fest eller paa de store kirkelige Dage, at saadanne Processioner foregik, men ogsaa paa Aarstider, hvor Vind og Vejr kunde være skæbnesvangre for Befolkningens Velfærd — ej at tale om Anledninger som de, hvorpaa vi finde Exempel i den af Saxo omtalte Procession med Odense Kirkes Relikvier til Ære for Kong Valdemar ved hans Indtog¹⁾. Fra Lunde Domkirkes Højchor udbar man gjennem Staden, ikke blot paa visse store

¹⁾ Om Processioner i forskjellig Anledning med St. Olafs Skrin se Daa: Norges Helgene. 23—47. St. Kjelds Skrin i Viborg standser Ildebrand i Byen (Scriptores rer. Dan. IV. 434).

Festdage, men ogsaa naar Tørke truede Markens Afgrøde, tre store Helgenskrin: i det ene laa næsten alle Benene af den hellige Biskop Marinus, i det andet Benene af St. Eufrosyne og i det tredie St. Florencias Ben¹). Der angives ogsaa andet, meget blandet Relikvieindhold for de to af de Skrin, der bares om, men det, at Kirken havde Aflad paa de tre forannævnte Helgeners Dage maa vise, at det særligt var dem, hvis Forbøn man, vel at mærke paa Grund af de i Kirken tilstedeværende Relikvier, satte Lid til. Skrinene betegnes, selvfølgelig efter deres Beslag, som »cuprea«; et Skrin i Domkirken beskrives som smykket med 32 Billeder; dets Fødder vare formede som Løver.

Foruden om de nævnte tvende Processioner i Odense finde vi endnu Oplysning om en tredie under Aaret 1510, idet der er opført en Udgift af 3 Mark — mere end dobbelt saa meget som ved Regnskabsposterne for de andre Processioner. Summen er anvendt til Vox »som min Frues Naade gav til St. Knuds og St. Albans Lys«. Hvor kortfattet Regnskabsnotitsen end er, maa den jo efter de omtalte Analogier forstaas som angaaende en Procession med St. Knuds og St. Albans Relikvieskrin, omkring hvilke Gejstligheden bar Lys og Kjerter, medens Borgerne fulgte efter. Regnskabsbøgerne vise tidt nok, hvorledes Dronningen paa forskjellig Maade viste St. Alban sin Hyldest ved at ofre paa hans Alter og ved saa paa en, saa paa en anden Dag at sende Pengeofre til St. Albani Kirke.

Saa vel fra Middelalderens tidligste som fra dens seneste Tid foreligger der saaledes — trods at det modsatte er paastaet — i vore egne historiske Kilder Vidnesbyrd, der i Betragtning af det lidet, der ad skriftlig

¹) *Scriptores rer. Dan.* VIII. 452. 454. Notitsen om Ombæringen af Helgenskrinene gjentages to Gange, og lyder forskjellig. Af det sidste Citat synes det, som om kun et af de store Skrin bares om i Tørken.

Vej er bevaret os om den kirkelige Cultus, maa betegnes som meget »veltalende« med Hensyn til en gennem hele Middelalderen fortsat Tilbedelse af St. Alban. Den viser sig knyttet til Tilbedelsen af St. Knud paa en Maade, der klart nok maa skyldes Tilstedeværelsen af St. Albans Relikvier i samme Kirke som St. Knuds.

Vel ere nu selve de Relikvieskrin, som Spørgsmaalet gjælder, komne for Dagen i St. Knuds Kirke, hvor de vare indmurede i Væggen, men Skrinene tilhøre efter deres Ornament og Udstyr sikkert nok Slutningen af det 11te eller Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. Da stod alene St. Albani Kirke opført i Odense; først som sagt i Løbet af det 13de Aarhundrede kan den ny Biskopskirke, St. Knuds Kirken, være bleven grundlagt. Det lader sig let forstaa, at man, da St. Albani Kirkens Nedrivelse efter Reformationen paabegyndtes — allerede 1542 faldt dens Chor — af Pietet for Indholdet lod Skrinene overføre og indmure i St. Knuds Kirke, og Burman-Beckers Hypothese (S. XI), at dette skyldes en Mand som den sidste Prior ved St. Knud, Christen Povelsen, har megen Sandsynlighed for sig. I Throndhjem Domkirke viste man St. Olafs Relikvier en lignende Pietet, maatte end Helgenskrinets kostbare Metalprydelser afgives til den kongelige Lehnsmænd for at sendes til Omsmelting i den kongelige Mynt¹⁾. Til St. Eriks Relikvier i Upsala lod Kong Johan 1577 forarbejde et nyt Sølvskrin.

Men nu Kong Knuds Broder, den formentlige Sanct Benedict. Vide vi af vore egne hjemlige Overleveringer noget sikkert om hans Helgentilbedelse, som fremdeles kan lade os tro, at hans og ikke St. Albans Relikvier i Anseelse stode Kongens nærmest? Det var dette Spørgsmaal, som Antikvarerne i Commissionen maatte kræve besvaret af Historikerne. Paludan-Müller tav, efter at Herbst havde

¹⁾ Daae: Norges Helgener. 71 o. fig.

gjendrevet hans første Udtalelse. A. D. Jørgensen har søgt at føre Beviset ved at fremdrage to Momenter af visse Udtryk i et Par af vore Middelaldersdiplomer.

1. Kong Valdemar udtaler ifølge A. D. Jørgensen i sit Gavebrev af 1180 til Marie-Kirken og de der tjenende Brødre, at han glæder sig over, i Kirkens Helgene at have Frænder og fromme Forbedere hos Gud. Var denne Fortolkning af Brevets Udtryk rigtig, kunde vi ved »Kirkens Helgene« kun forstaa dem, til hvilke Kirken i Odense netop var helliget. Men hvem Kirkens Helgene var, lære vi jo af Gavebrevet fra 1183: St. Knud og St. Alban nævnes, ingen St. Benedict. Hvorledes kunde da Valdemar tale i Flertal om sine hellige Frænder? — Den citerede Oversættelse er imidlertid ikke correct: Kongen glæder sig over, at at der i Kirken bevares »Relikvier af Helgene, som vare hans Frænder« (quod venerande sanctorum reliquie in ea continentur, quos . . . nostros extitisse propinquos . . . gaudeamus). Dette gjør en ikke ringe Forskjel. Odense Kirke kan selvfølgelig have gjemt Relikvier af mange andre Helgene end af Knud Konge og Alban; og det ligger i dette Tilfælde nær at tænke paa Muligheden af, at Kong Valdemar havde sendt Relikvier til Odense af sin fire Aar forud skrinlagte Fader Knud Hertug — man erindre Knud Hertugs tidlige Anseelse som Helgen blandt Odense Borgere¹⁾). Paa denne Maade faar Flertalsformen Propinqvi en godt hjemlet Forklaring²⁾).

2. Langt mere bevisende for en St. Benedict-Tilbedelse maa det i første Øjeblik synes Læseren at være, hvad A. D. Jørgensen Side 213 har anført om Rangfor-

¹⁾ Aarbøger 1885 S. 26.

²⁾ I og for sig er det vel ikke givet, at Flertalsformen i Dattidens overdrevne Diplomsprog behøver at oversættes directe; den kunde blot i Almindelighed betyde Slægt, Familie og — ene gaa paa Knud Konge.

ordningen mellem Helgenene, ifølge hvilken det, at Knud i Ærkebisp Peder Lykkes Brev 1419 nævnes foran Benedict, maa antyde, at Benedict maa være en Knud underordnet Helgen og ikke kan være Ordenshelgenen Benedictus Abbas.

Men overfor denne Betragtning er det at mærke, at Klosterkirkerne i Regelen vare viede til en ganske anden Helgen end Ordenshelgenen; først lidt efter lidt i Løbet af Middelalderen knyttes Ordenshelgenens Navn til det, der var Kirkens oprindelige. Ordenshelgenen St. Benedicts Navn var bleven hjemligt i Odense ved Klosterets Stiftelse kort efter St. Knuds Canonisation, men det forekommer hverken i det 12te eller 13de Aarhundrede i Forbindelse med selve Klosteret eller med Kirken, skjøndt tidt nok de andre Helgener nævnes, efter hvilke Kloster og Kirke var opkaldt. Benedictinerklosteret blev sat i Forbindelse med en St. Knuds Kirke. St. Knuds Navn havde saaledes Prioriteten, og da Benedicts Navn begynder at nævnes oftere, stilles det efter god Regel som Nr. 2 i Rækken efter St. Knuds, paa samme Maade, som vi f. Ex. ogsaa i et Aktstykke som Roskilde-Bispen Lage Urnes Testamente fra 1529¹⁾ se Pave Lucius Navn som Domkirkens Skytspatron foran en Apostels og en Ærkeengels Navne, der dog i Helgenrangforordningen indtog den højere Plads. Men det er lige saa lidt paafaldende, at vi, naar vi komme længere frem i Tiden, se en Biskop i Odense 1468, tilmed ved Stiftelsen af et særligt Capel ved Kirken, følge den almenkirkelige Rangforordning og lade Ordenshelgenens Navn stille foran Kirkehelgenens. Naar vi lægge Mærke til, hvorledes selv Jomfru Marias Navn kan fordunkles af et andet, nyoptaget Navn for en Kirke, kan det ikke undre os, at ogsaa dette Navn i Tiden kan trænges tilbage for et tredie, der i et givet Øjeblik fængsler Interessen. Hvor let Ordenshelgenens Navn havde ved paa denne Maade som senere optaget at vinde

1) Danske Magazin. 3. R. III. 213.

Sejr, se vi i Odense et andet Exempel paa, idet St. Michaelskirken som Johanniterkirke bliver til St. Hans Kirke, og andensteds i Landet i Ringsted, hvor baade Maria og Knud Hertug tilsidst maa vige for. — St. Bent.

Havde man i Odense i Middelalderen haft en anden St. Benedict for Øje end ham, efter hvis Regler St. Knuds-Brødrene levede, da vilde man, paa Grund af at Forvexling saa let kunde foregaa, have skjelnet imellem dem, som man stedse skjelnede mellem Helgene af samme Navn ved at tilføje Abbas, naar Ordenshelgenen mentes, Dux (og Martyr), naar der tænktes paa Kongesønnen. Udeladelsen af en saadan Betegnelse maa sige os, at ingen Misforstaaelse var mulig; Odense havde kun den samme St. Benedict, som det øvrige Land gjennem Klosterordenen saa godt var kjendt med, og hvis Helgendag man fejrede den 21de Marts. Var der i Odense Relikvier af en Helgen, som efter sin Død og Martyrglorie kom St. Knud saa nær som hans Broder, er det da ogsaa paafaldende, at der ikke i Dronning Christines Regnskabsbøger foreligger en eneste Antydning af Offergaver til hans Ære eller om Lys til Processioner med hans Skrin. Det er St. Alban, der her følger Kong Knud. Dronningen ofrer paa St. Albans Alter og giver Penge til St. Albans Kirke paa St. Karens Dag, St. Olufs Dag og St. Augustinus Dag; paa St. Albans Helgendag nyde ogsaa de fattige i Graabrødreklosteret Almisse af Dronningen. Der er intetsomhelst, der viser, at hun har haft Tanke for en Benedictus (Dux), som ikke blot var Benedictus af Navn. Ogsaa det maa man — med Undersøgelsercommissionen — tillægge Vægt, at der ikke i Odense selv var bevaret en eneste Tradition, der et Øjeblik kunde lade Bircherod tro, at det var St. Knuds og St. Benedicts og ikke St. Knuds og St. Albans Skrin, man paa hans Tid havde fremdraget i Kirken.

Naar A. D. Jørgensen vil hævde, at der er Grunde at hente fra selve de Ben, det ene Helgenskrin indeslutter, til

at anse dem for Benedicts, særlig da vedkommende Individ's Ungdom, saa passer denne Paastand lidet med, hvad de danske historiske Kilder lære om den Tilstand, hvori Kongesønnens Legeme blev stødte til Hvile, hvad ogsaa Burman-Becker har gjort opmærksom paa (S. XXI). — Beretningen lyder:

»For at ingen Hævner af Kongestammen skulde blive tilovers, ledte de efter Benedict. De fandt den saarede Yngling, trak ham ud af hans Herberge ved Benene, stødte Landserne gennem hans Legeme ned i Jorden og sønderhuggede det Lem for Lem med Sværd og Øxer«¹⁾.

Alle de Spor af Vold, Prof. anat. Schmidt kunde opdage paa Skelettet i Helgenskrinet, indskrænke sig til et Hug, der havde mærket det ene Laarben. Knuds Skelet viste dog baade det Saar, han »som Stephanus« modtog ved Stenkast, og det, han fik, da han »som Sebastian« gjennemboredes af Landsen.

Der er saaledes ikke af A. D. Jørgensen paavist et eneste gyldigt Vidnesbyrd fra danske historiske Kilder for Hypotesen om, at Kongesønnen Benedict tilbades som Helgen, og at det er Relikvier af ham, der gjemmes i det ene Helgenskrin i Odense. Tilbage bliver alene det Kildested i den islandske Knytlinga Saga, som alt Langebek henpegede paa, og hvis Beviskraft ogsaa Paludan-Müller vilde hævde mod Oldforskerne, den efter Beretningen om St. Knuds Skrinlæggelse skete Tilføjelse: »i et andet Skrin hviler Benedict i Odense paa Fyen«.

En islandsk Saga kan vel yde Supplemen-ter til en dansk historisk Kilde. Men Fortællinger, der staa i absolut Modstrid med vore egne, endog bedste Kilder bør dog vel ikke paa nogen Maade accepteres som gyldige med Tilside-sættelse af disse, uden at Sagafortællingens indre Værdi

1) *Scriptores rer. Dan.* III. 324, cfr. 374.

og Paalidelighed kan godtgjøres. Men, hvad særlig Knytlinga Sagas Fortælling om Knuds Drab angaar, er denne saa forskjellig fra de med Begivenheden omtrent samtidige danske Beretninger (cfr. Burman-Becker S. XVIII—XIX); den har saa lidet opfattet de Momenter, der knyttede sig til Knuds Endeligt, og som Kirken strax greb og forstod at udbytte til Martyrens Forherligelse (Knytlinga siger ham endog falden for Snigmorderhaand ved Sværd!), og den indeholder saa romanagtige Usandsynligheder (den directe Tale, den lange Parlamenteren midt i Kampens Hede), at den ikke kan gjælde for andet end en fri Bearbejdelse af de til Island bragte Efterretninger. Benedict er selvfølgelig Fortællerens »Helt« Intet Under, at ogsaa han forherliges ved at lægges i et Helgenskrin; det svarer godt til at Fortællingens »Skurk« bliver bidt ihjel af Rotter! Knytlinga Sagas Vidnesbyrd i denne Sag er ikke Historie — kun det kunde maaske gjælde, at Fortællingen viser hen paa Tilstedeværelsen af et Helgenskrin i Odense sammen med Kong Knuds¹).

Det var den 21de Juni, at den danske Kirke fejrede »Festivitas sancti Albani«. Calendariet i *Necrologium Lundense* (C. Weekes Udg. S. 159) har under den følgende Dato en Bemærkning om, at i England højtideligholder man den 22de Juni til St. Albans Ære. Maaden, hvorpaa den fremføres i Tilknytning til Vedtegnelsen under den

1) Der er kun bevaret et eneste Membranbrudstykke af Knytlinga, der ifølge Cataloget over den Arnæmagn. Saml. ikke er ældre end 15de Aarh. og snarest fra dettes senere Halvdel. Vi kunne derfor ikke nu afgjøre, i hvilket Omfang Randgloser ere optagne i den foreliggende Text. A. D. Jørgensen har Fornemmelsen af, at der netop paa dette Sted kunde være Tale om et Indskud. Heri følger jeg ham gjerne, men ikke i den af ham foreslaaede Interpunction til formentlig Støtte for Stedets Originalitet. Læsningen bliver kun saa meget tungere.

foregaaende Dato gjør det utvivlsomt, at man i Danmark fejrede Festen paa den 21de til Ære for den engelske St. Alban.

Den St. Alban, hvis Helgendag skulde fejres den 21de, var imidlertid ifølge »Acta Sanctorum« ikke den engelske Helgen af dette Navn, men en anden St. Alban, der 404 havde lidt Martyrdøden i Mainz (St. Albanus Moguntinus). Det var i den til ham viede Kirke, at Harald Klak 826 var bleven døbt. At en Albanus Episcopus ifølge »Acta Sanctorum« blev fejret paa samme Dag som en fra ham forskjellig Helgen har bidraget yderligere til Confusionen.

Odense var ikke ene om at gjøre England den Ære stridig at gjemme sin Protomartyrs Ben; i Cölln hævdede Monasterium sancti Pantaleonis af St. Benedicts Orden for sig denne Lykke. Her fejredes den 22de Juni rigtigen som den engelske St. Albans Dag.

Snart efter St. Albans Død var der, ifølge den engelske Beretning, paa Stedet, hvor han henrettedes, ved den romerske Stad Verulamium (5 Mil N. O. for London), bygget en Kirke, viet til ham. Den blev fuldstændig ødelagt under de Anglers, Saxers og Jyders Indvandring 449. Traditionen i Cölln fortalte nu, at den fromme Biskop Germanus medførte alle Helgenens Ben fra den ødelagte Kirke og bragte dem til Ravenna. Placidia, Kejser Valentinians Moder, bragte Relikvierne til Rom, indtil de senere hen i Tiden overlodes Kejserinde Theophania, Otto den III.s Moder. Hun førte Relikvierne til Tydskland. Engang styrtede Muldyret, der bar dem, i en Afgrund, men fandtes uskadt ilive med hele sin kostelige Byrde. Man kom til Mainz. Bispnen her saa lidt skævt til den ny St. Alban, der dukkede op til Skade for hans Stads Skytshelgen, og paa hans Bøn forandrede Kejserinden Navnet Albanus til Albinus¹⁾. Relikvierne førtes

¹⁾ Viborg Domkirke ejede Relikvier baade af St. Albanus og af St. Albinus! Annales eccl. Dan. I. 474.

da til Cölln og skænkedes til det ovennævnte Kloster. Der holdtes de siden i stor Ære; i Aaret 1502 udgave Munkene endog en Bog »de incliti et gloriosi Protomartyris Angliæ Albani, qvem in Germania et Gallia Albinum vocant, conversione, passione et miraculorum coruscatione«. Denne Bog dediceredes endog til den engelske Konge, Henrik VIII (Acta Sanctorum)¹). — Som Byer, i hvilken St. »Albinus« Tilbedelse havde særlig Betydning, kan nævnes Angers og Namur.

Ifølge den engelske Legende bar Biskop Germanus sig anderledes ad, end Cöllner-Munkene fortælle. Han lod Helgenskrinet med St. Albans Ben nedgrave og medtog ved sin Bortrejse som Relikvier kun nogle af Helgenens Blod gennemtrukne Jordklumper. Aarhundreder forløb, og ingen vidste mere, hvor St. Albans Ben laa nedgravede. Saa drømte Kong Offa af Mercia en Nat i Aaret 793, at en Engel befalede ham at optage Protomartyren af Graven og skrinlægge hans Ben. Et himmelsk Lys skinnede over Stedet, paa hvilket han skulde søge dem. Man fandt dem derfor let; og paa det Sted, hvor de vare fundne, byggede Kongen et til Helgenen viet Kloster, det senere saa bekendte Abbedi St. Albans.

St. Albans Legende synes naturligt nok ogsaa gaaet i Glemme siden den første Kirkes Ødelæggelse 449, men saa fandt man ifølge Klosterkrøniken²) under den 9de Abbed,

¹) Bock omtaler i Relikvienschatz der Liebfrauen Münster zu Aachen S. 44 et Relikvieskrin fra 12te Aarh. med St. Albans Ben, der findes i St. Maria i Schnurgasse i Cölln. Om det er St. Pantaleon-Klosterets, véd jeg ikke.

²) Gesta Abbatum monasterii Sti Albani, ed. H. T. Riley. Vol. I. London 1867. Dette Værk er Hovedkilden til St. Albansdyrkelsens Historie i England. Enkelte supplerende Oplysninger ere at søge i: Annales Monasterii S. Albani, ved s. Udg. Vol. I. London 1870 og Matheus Parisiensis: Chronica majora, ed. H. R. Luard I. London 1872.

ved at nedrive Ruinerne af et gammelt Palads i Verulam, i et hult Rum i Muren en Del Bøger og Bogruller med forgyldte Titler og Bogstaver. Ingen kunde tyde den gamle Skrift, før man omsider traf en Olding, der havde været Præst, og som kjendte Bogstaverne. Den første Bog var Historia Sancti Albani! Men de andre Bøger handlede om de hedenske Guder, navnlig om Solens Gud, Phoebus og om Mercurius, »som Englænderne kalde Wodan«. Alle disse Bøger, der saaledes kun handlede om Djævelen og hans Væsen, bleve brændte, alene St. Albans Historie bevaredes. Men denne mærkelige Original kunde Klosteret ikke forevise senere, thi neppe var Bogen læst og afskreven, før den faldt i Støv. Det var efter dens Fremstilling, at St. Albans Legende siden læstes i Kirken.

Det var ikke alene udenfor England, at St. Albans Kloster havde Medbejlere til Æren af at gjemme Protomartyrens Ben. I Landet selv følge vi igjennem to Aarhundreder en staaende Strid mellem St. Albans Kloster og det ikke meget langt derfra i Østangeln beliggende Kloster Ely, om hvem af dem der besad de rette Relikvier. Ely-Munkene fortalte, at Abbed Frederik fra St. Albans, der 1077 døde i deres Kloster, blandt andre Helligdomsskatte havde ført de ægte Relikvier med sig. St. Albans-Munkenes Beretning var følgende:

Da Kong Edvard efter Kong Knuds og hans Sønner Haralds og Hardeknuds hurtigt paafølgende Død styrede Land og Rige, rustede de Danske sig til et Englandstog for at plyndre og undertvinge Landet. Indbyggerne grebe til Vaaben og skjulte deres Kostbarheder. Med faa paa-lidelige Brødre som Medvidere lod Abbed Alfric St. Albans Relikvier hemmeligt indmure i Relikvieskrinet bag et Sidealter. Men paa samme Tid sendte han snildelig Bud til Conventet i Ely, der laa beskærmet mod Fjenders Angreb omgiven af Sumpe og Moradser, om man der vilde modtage Relikvierne til Opbevaring, medens Ufreden stod paa. Anmodningen

blev beredvillig optaget, men i det kostbare Skrin, Abbeden derefter sendte til Ely under Foregivende af, at det indeholdt St. Albans Relikvier, havde han nedlagt Benene af »en hellig Munk«, og for at det kunde være saameget mere skuffende, indsvøbte han Benene i en Kappe, om hvilken han sagde, at det var St. Albans Lærer Amfibalus Kappe, som St. Alban havde baaret, da han led Martyrdøden. Med Helgenskrinet fulgte mange af St. Albans Kirkeskatte. Abbeden bar sig saaledes ad, fordi han ventede, at Fjenderne, om de kom til St. Albans Kloster, skulde opgive at søge St. Albans Skrin der, naar de hørte af alle, at det var bragt til Ely.

Den danske Anfører druknede, strax da Flaaden var ankret op under Landet. Flaaden opløste sig derfor og sejlede hjem. Efter at der var gaaet et Aar, afkrævede Abbed Alfric Ely-Conventet de betroede Relikvier, men fik et Afslag. Paa Trudsler om at klage til Konge og Pave gave de imidlertid efter, men lumskelig lode de Benene i Skrinet ombytte — saaledes bleve de, der vilde narre andre, selv narrede ved St. Albans-Abbedens snilde Anslag. For at undgaa en offentlig Skandale, der kun vilde blive til Forargelse for Kirken, tog Abbeden stiltiende imod Benene. Men St. Albans rette Relikvieskrin lod han uddrage af Muren og stillede det højtideligt frem i Kirken.

Dermed bilagdes ikke Tvisten om St. Alban. Da Mesteren Anketil sammen med en Lærling fra Ely 1123—29 arbejder paa et nyt Skrin til Helgenen i St. Albans Kirke, komme de op at skændes om, hvor de ægte Relikvier vare bevarede, saa at — det er St. Albans Krøniken, der fortæller — Helgenen selv maa gribe ind og ved en Aabenbarelse afgive sit Votum til Gunst for det der i Kirken bevarede Skrin¹). Men endnu det 13de Aarhundrede igjennem

¹) Under Abbed Simøn 1166—83 bliver et helt nyt Skrin forfærdiget af en Mester Johannes, hvilket nærmere beskrives

paastode Ely-Munkene, at de gjemte de rette St. Albans Relikvier; saa fik Sagen en Afgjørelse paa følgende Maade¹⁾.

Aftenen før Palmesøndag 1314 kommer Kong Edvard til St. Albans Kloster og drager om Mandagen til Ely, hvor han vilde fejre Paasken. Kongen benyttede Tiden til nøje at bese alle Klosterets Herligheder, men standsede da omsider ved det Helgenskrin, som kaldtes St. Albans. Han forlangte det aabnet, da han vilde vide, hvor han rettelig skulde ære Helgenens Relikvier i Ely eller i St. Albans Kloster, og Kongens Forlangende turde Munkene ikke modsætte sig. Man samledes altsaa i Kirken; Skrinet blev gjort rede til at aabnes af en i Guldsmedekonsten erfaren Munk, Alanus de Walsingham. Da alt var parat, gik Kongen til og løftede egenhændig Laaget. Og se, Skrinet var helt tilstoppet med en sammenrullet Kappe, saa at der ikke var Plads til mere. Men ved Kappens Halslinning saa man Kager af Blod, ved et Mirakel til Helgenens Ære saa friskt, som om det var fra den foregaaende Dag. Denne Kappe var den, som St. Alban havde faaet af sin Lærer Amfibalus i sin Omvendelsesstund, og i hvilken han var bleven halshugget. Alle kastede sig med Undren over Miraklet til Jorden. Kongen lagde selv Laaget igjen paa Helgenskrinet, glad over, at Sandheden af, at Klosteret besad Relikvier af St. Alban paa denne Maade var bleven bekræftet, og han

i Klosterkrøniken. Skrinet bliver anbragt ophøjet over Højalteret: den ene Ende vender mod Præsten — Helgenskrinene stillede altid i V—Ø. Paa denne Ende var St. Albans Martyrdød fremstillet, langs Siderne andre i hans Legende fortalte Tildragelser, alt i drevet Arbejde af Guld og Sølv. For den mod Øst vendende Ende saas den Korsfæstede mellem Johannes og Maria. Paa Skrinets Gavl mod Vest var Maria med Jesusbarnet fremstillet; langs Taget til begge Sider Rækker af Helgener. Paa hvert af de 4 Hjørner var fremspringende Smaataarne. Skrinet var yderligere udsmykket med Ædelstene og Crystalprydelser.

¹⁾ Thomas Walsingham: *Historia Anglicana*. I. 138.

sagde til Munkene: »Pris Herrens Naade! Pris Martyren! Men betænk, at gjør Herren, som I sige, Mirakler her paa Stedet, fordi Martyrens Klæder bevares hos Eder, hvor meget større maa saa ikke de Mirakler være, han gjør af Naade for selve Martyrens Legeme, som de have i St. Albans Kloster.« Det er vel at mærke en Munk fra dette Kloster, der har ført Kongens Ord i Pennen. Paa dette Tidspunkt er der ikke Spor i Helgenskrinet af de Ben af »en hellig Munk«, der tidligere sagdes sendte med Kappen til Ely fra St. Albans, og som Munkene svigefuldt havde beholdt i den Tro, at det var Relikvier af Protomartyren.

Vi skulle ikke følge St. Albans Relikvier i England videre. Historie og Legende ere uadskilleligt blandede, og Fortællingerne prægede af ensidig Interesse for St. Albans Klosters Ret. Vi ville vende tilbage til det, der særlig har Betydning for os, den danske Kirkes Paastand om at besidde den engelske Protomartyrs Relikvier.

Ved Overgangen fra det 11te til det 12te Aarhundrede var Guldsmiden Anketil fra St. Albans paa den danske Konges særlige Anmodning rejst til Danmark for der at lede et Arbejde, Kongen vilde have udført. I 7 Aar havde han arbejdet i Danmark og var bleven Kongens øverste Møntmester. Det er ikke nogen dristig Formodning, at det var for at forfærdige St. Knuds Helgenskrin, at han var bleven kaldet til Danmark, saa meget mindre som vi ved hans Tilbagekomst til England se Valget falde paa ham til at forarbejde et nyt Helgenskrin for den engelske Protomartyr i St. Albans Kloster, et Arbejde, han begyndte 1123. Der fortalte han Munkene, at man i Danmark troede at eje St. Albans Relikvier, og at Beretningen her gik ud paa, at de Danske havde røvet dem paa et Plyndringstog i England. St. Albans Krøniken, som fortæller dette paa et Sted, har imidlertid paa et andet en Beretning, ifølge hvilken det ikke kunde være en Nyhed for St. Albans-Munkene, hvad Anketil saaledes gav Meddelelse om. Det

er paafaldende, at ikke Historikerne hidtil have draget de i denne Fortælling foreliggende Oplysninger ind med i Undersøgelsen om Relikvieskrinene i Odense. Beretningen lyder saaledes:¹⁾

Da de Danske vildt skændte og brændte i England uden at møde Modstand, plyndrede de ogsaa St. Albans Kirke. Herren lod Straf for Synderne komme over Klosters Beboere. Hele Kirkeskatten, de hellige Kar og Klæder røvedes, de Steder, som Martyrens Blod havde helliggjort, besmittedes, selv Benene af St. Alban, Englands første Martyr, udtog Helligdomsbryderne af Skrinet og førte til Danmark i Tro paa, at det vilde tækkes Gud lige saa meget, naar de nu i deres Land holdtes i Ære.

Med al Omhu og Ærefrygt bevarede de Martyrrelikvierne, og da de vare komne hjem, lode de forfærdige et kostbart Skrin til dem. Det var til en Ø, de førtes, til et Kloster, der kaldtes Odense (»Owense«), og for hvilket en Biskop stod i Spidsen.

Medens de hellige Levninger her vare Gjenstand for Indbyggernes største Veneration, sade Munkene i det udplyndrede Kloster utrøstelige over Tabet af Relikvierne af deres Skytspatron. De gjorde Bod for deres Synder ved ivrig Bøn og Faste, de bade indtrængende til Gud om, at ved hans Naade Martyren forsonet vilde vende tilbage til det Sted i England, hvor han havde udgydt sit Blod for Christus.

En af Munkene i St. Albans Kloster, der var født i Helgenens Fødeby og havde levet et stille hæderligt Liv, var mere sorgfuld og nedbøjet over Bortførelsen af Relikvierne end de andre Brødre. Dag og Nat bad han, at det maatte times ham at opleve den Dag, da Helgenen førtes tilbage til det Sted, hvorfra han som Martyr var optaget i Himmelen. Munkens Navn var Egwinus. Da Relikvierne bortførtes, var han Sacristan.

¹⁾ Gesta Abbatum monasterii S. Albani. 12—19.

En Nat, da han laa i dyb Søvn efter sin Aftenmesse, viste Albanus sig for ham, høj af Væxt med langt Haar og Skjæg efter de gamle Britters Skik, ærefrygtindgydende af Aasyn, værdig i sin hele Fremtræden. Mod Skulderen holdt han hævet en Palmegren; med den berørte han den sovende og sagde: ¹⁾

»Ven! Jeg er Din Skytspatron, Englands Protomartyr. De Bønner, der stege fra Dit Hjærte, ere hørte af Gud.

¹⁾ Fortælleren aabenbarer her, hvorledes man i den tidlige Middelalder fremstillede St. Alban. Beskrivelsen svarer ogsaa temmelig til St. Albans Billedet i Klosterets ældgamle Conventsegl med Omskriften SIGILLVM SANCTI ALBANI ANGLORVM PROTOMARTIRIS, hvortil Stempelet, udskaaret i Elfenben, bevares i British Museum. Den eneste Afbildning, der er kommen mig for Øje (Dugdales: *Monasticon Anglicanum* II. Pl. XI), er destoværre efter et gammelt Aftryk, der synes ikke at have været tydeligt. St. Alban er afbildet siddende i verdslig Dragt. Han har stort Skæg, holder i højre Haand en korsprydet Stok, bag venstre Haand, der hviler paa en Kugle (misforstaaet Bog?), staar en Palmegren i Vejret. — Sømmøsteds er afbildet et Abbedsegl fra 1258, hvis Contrasigil viser St. Albans Halshuggelse. Martyrkronen paasættes fra Himmelen. Bøddelen griber med den ene Haand mod de blindede Øjne: MARTIR OBIT VICTOR, PRIVATVR LVMINE LICTOR, lyder Omskriftens Vers.

I Namurs Capitelsegl fra 1421 se vi (ifølge Beskrivelsen i Demay: *Le costume au moyen âge d'après les sceaux* S. 399) St. Alban afbildet staaende i gejstlig Dragt; det afhuggede Hoved holder han i begge Hænder foran Brystet. Paa lignende Maade fremstilledes han i Gothikens Periode i Tydskland, men i Biskopsdragt, undertiden holdende Sværdet. (Die *Attributen der Heiligen*, Hannover 1843. Otte: *Kunstarchæologie*, 2. Udg., II. 925). I Danmark kan ikke med Sikkerhed paavises noget St. Albans-Billede. Hvor vi finde en Biskop fremstillet med det afhuggede Hoved i Haanden, maa det gjennemgaaende antages for at være St. Dionysius (af Athen), hvis Tilbedelse her i Landet var meget udbredt; alene maaske overfor Dronning Christines i Odense forfær-

Jeg har bedet med Dig, og vi have naaet vor fælles Bøns Opfyldelse. Forlang Orlov af Abbeden; han vil uden Vanskelighed tilstaa Dig den. Du skal skifte Klæder, ikke Sæder, og rejse til Danmark. Jeg vil styre Din Fod og lede Din Gjærning. Dett^a Hus skal faa Relikvierne af mig tilbage og glæde sig ved at eje dem til Dagenes Ende. Men drag snarest afsted«. Dermed forsvandt Protomartyren, og det skinnende Lys, der havde omgivet ham, slukkedes, men en sød Duft fyldte Rummet lige til den tredie Dag som Vidne om det himmelske Syn.

Morgenen efter gik Munken til sin Abbed og fortalte ham alt, hvad der var hændet. Abbeden bad ham rejse med Gud, og med godt Mod indskibede han sig til Danmark og kom til Øen Fyen, hvor, som Rygtet sagde, St. Albans Relikvier bevaredes. Sin Ordensdragt aflagde han. Et Aar igjennem opholdt han sig i Odense. Ved sine udmærkede Egenskaber og sin sædelige Vandel blev han nøje kjendt med Munkene i Byen, og de bade ham indtrængende om at antage deres Orden, de sorte Munkes, og gaa i Kloster hos dem. Egwin samtykkede; nu saa han Vejen aaben til at naa sit inderlige Ønske og udføre den Plan, han havde ruget over i sit Hjertes lønligste Skatkammer. Han lod sig optage i Klosteret og overgik snart i Iver alle sine Medbrødre. Men med megen Forsigtighed skjulte han, hvor han var fra, for at ingen skulde ane Uraad.

Til Belønning for udvist Nidkjærhed valgtes han efter faa Aars Forløb til Sacristan, det han saa inderligt havde attraaet. Derved blev han nemlig Custos for alle Klosterets Helligdomsskatte, hvorimellem det Skrin, hvori Martyrpanterne vare nedlagte. Nat efter Nat plejede han ene at

. digede Altertavle til Graabrødre-Kirken sammesteds tør man gjætte paa, at den saaledes fremstillede Helgen kunde være St. Alban.

bede ved Martyrens Baare, og med Forsigtighed og Snedighed onnaede han derved at udføre sit Forehavende.

Han skaffede sig nemlig en tre Fod lang Kasse, saa rummelig, som den behøvedes, for at de hellige Ben bekvemt kunde nedlægges deri. Den var beslaaet med stærke Jernbaand og forsynet med en tredobbelt Laas. Engang i en af de lange Vinternætter gjorde han derpaa et Hul i Helgenskrinets Bund, gennem hvilket han udtrak alle sin Herres og Patrons Ben og lagde dem i sin Kasse i omhyggelig Orden, indsvøbte i kostbare Tøjer. Han lukkede derpaa den Aabning, han havde frembragt i Skrinet med noget, han i dette Øjemed havde parat, for at der ikke skulde opdages Spor af, at der var snittet i Træet. Skrinet var nemlig fuldstændigt udtømt. Sin Kasse med Relikvierne lukkede han i Laas, lagde Nøglerne i en Pose, som han forseglede, og skjulte begge Dele omhyggeligt.

Sacristanen havde en god Ven, en rig Kjøbmand af engelsk Herkomst, der hvert Aar rejste mellem Danmark og England med Varer. Ham bad han nu se til at kunne rejse saasomt som muligt. »Kjære Ven,« sagde han, »der ligger mig noget paa Hjærtet, som jeg maa bede Dig om i Tillid til dit trofaste Venskab. Du skal faa Din Umage godt betalt, om Du snarest muligt vil bringe en laaset og forseklet Kasse til England. Jeg beholder hos mig Nøglerne og Signetet. I Kassen er der en Del Bøger, som Abbeden i St. Albans Kloster betroede mig tillaans, da jeg rejste, paa Betingelse af, at jeg hurtigt skulde sende dem tilbage. Om jeg lever, vil jeg med mine Foresattes Tilladelse selv snart bringe Nøglerne, hvis ikke, skal jeg sende dem. Du skal jo dog til London, og Klosteret ligger kun en Dagsrejse fra denne Stad. Den store Tjeneste skal jeg gjengjælde Dig paa bedste Maade. Utrættelig skal jeg være i at bede for Dig, at Herren vil give Dig Lykke paa Rejsen tilvands som tillands.«

I Overensstemmelse med Digterens Ord »Crede mihi, res est ingeniosa dare« (Ovid), gav Egwin strax Kjøbmanden en kostbar Foræring, og denne lovede, at han troligen skulde udføre alt, hvad der var ham paalagt. Forsigtig lod han Kassen føre til den Havn, hvor hans Skib laa, og som de Danske kalde Ribe, og gjemte den onhyggeligt paa det sikreste Sted i Skibet. Hvad det var, han medtog, anede han ikke, blot at han jo indsaa, at det maatte være noget meget værdifuldt. Med god Bør kom han med Martyrens Bistand til London og kjørte efter Løfte med Kassen lige til Klosteret. I nogle Brøders Nærværelse overleverede han den tilligemed Brevet som Hilsen fra Egwin, Sacristan i Odense. Abbeden modtog alt med mange Taksigelser, og hædret med Gaver vendte Kjøbmanden tilbage til London.

Da Abbeden havde læst Brevet, blev han usigelig glad og takkede Frelseren, som havde kaldet sin Martyr tilbage til det Land, hvor han hørte hjemme. Han kaldte Brødrene og alle Klosterets Tjenere sammen og forkyndte glædestraalende: »Mænd, Brødre og Sønner! I kjære Venner i Christo, fryd Eder med mig! Vor Patron, som blev os fra-ranet i Barbarers Vold, den hellige St. Alban, ham have vi ved et Guds Under atter imellem os.« Da han derpaa havde fortalt, hvorledes alt var gaaet til, brød hele Forsamlingen ud i at prise Frelserens Naade og deres Broders snilde Anslag.

Da Kjøbmanden var vendt tilbage til Danmark, og Broder Egwin havde faaet at vide, at alt var gaaet efter hans Ønske, glædede han sig inderligt, idet han erkjendte, hvorledes Jesus Christus og den berømmelige Martyr Alban havde ledet ham i al hans Gjerning og paa alle hans Veje. Faa Dage efter gik han da til sin Biskop eller til Prioren og sagde:

»Min Sjæl faar ikke Ro, før jeg endnu engang faar set mit Fædreland og mine Frænder og Venner, som endnu maatte være ilive. Jeg beder Eder derfor inderligt, at I

ville give mig Tilladelse til blot engang før min Død at se dem og sige dem Farvel for sidste Gang. Ufortøvet vil jeg da vende tilbage hertil.«

. Det havde Vanskelighed med at faa Ønsket opfyldt. Men saasnart Orloven var tilstedt ham, rejste han med god Bør til England, og med de samme Kjøbmænd, som førte ham over, sendte han tilbage til Bispen, Prioren og Brødrene en udførlig skriftlig Fremstilling af, hvad han i Henhold til St. Albans Aabenbaring for ham og det ham af Helgenen givne Paalæg havde udført. Hvis de skulde tvivle paa Sandheden, kunde de efterse Skrinet, som de vilde finde tomt. Det var Gud og Martyren, der havde indgydt ham at handle saa dristigt; dette maatte tjene ham til Tilgivelse.

Da de Danske fik Kundskab herom, bedømte de Handlingen paa meget forskjellig Maade. Nogle stemplede Egwin som Helligdomsskjænder og som den nedrigste Forræder, andre dømte hans Færd med Digteren: Facto pius et scele-ratus eodem.

Da Egwin karsk betraadte Klosteret, stimlede Abbeden med hele Conventet sammen om ham og hilsede ham med Jubel. I Abbedens og Conventets Nærværelse aabnede han i Capitelstuen sin Kasse, hvortil han bar Nøglerne hos sig, og viste for alle de kjære Relikvier. Der var paa den Tid mange saavel blandt Munkene som blandt Egnens andre Beboere, der lede haardt af mange forskjelligartede Sygdomme: saa snart de paakaldte Martyrens Hjælp, bleve de for Alles Øjne helbredede for deres Svagheder. Med taknemmelig Jubel priste de deres Frelasers Miskundhed. Conventet nedlagde med Omhu sin Martyrs Ben i hans gamle Helgenskrin og bad inderligt til Herren, at de alle Dage maatte værdiges at besidde hans Martyrs Relikvier.

Denne Fortælling om en virkelig Tildragelse har jeg, Mathæus Parisiensis ¹⁾, besluttet at føre i Pennen, for at

¹⁾ Mathæus Parisiensis † 1259 er en af Englands mest ansete Krønikeskrivere i Middelalderen: fra 1217 var han Munk i

den ikke i Tidernes Løb eller ved LigeGYldighed igjen skulde gaa i Glemme. Jeg har hørt den berette af ansete og fuldt paalidelige Mænd, som mange Aar have opholdt sig i Danmark i den danske Konges Tjeneste, men som stamme fra eller ere opfødte i Egnen om St. Albans Kloster. Næmlig: Odo, denne Konges Skattegjæmmer og Møntmester, Mester Johannes fra St. Alban, en uforlignelig dygtig Guldsmed, der siden som en ivrig Tilbeder af Martyren forarbejdede den yderste Helligdomskiste, som vi kalde »capsides«, til hans hellige Levningers Bolig, og endvidere denne Johannes Søn, Nicolaus fra St. Albans, som dengang i 30 Aar havde været Møntmester hos Kongen, hvilken Konge, kaldet Valdemar (Aldimarus), regerede i over 40 Aar. Denne Nicolaus var det, der siden blev Englands Konges Møntmester. Ogsaa kan jeg nævne Klerken Edward, den engelske Konges fortrolige Raadgiver, og hans Farbroders ældste Søn. Til saadanne Mænds Vidnesbyrd, tror jeg, man kan nære ubetinget Tillid. —

Det, Historikerne have anset for saa usandsynligt: at man i Danmark skulde besidde den engelske Protomartyrs Ben, og at Englænderne nogensinde have villet afgive en saadan Relikvieskat, faar ved den her gjængivne Tradition en meget naturlig Forklaring; Relikvierne ere førte til Danmark som Krigsbytte¹⁾. Krønikeskriveren henfører Rovet og Tilbageerobringen til den 4de Abbeds Tid, altsaa Slutningen af det 9de Aarhundrede. Men da vare Vikingerne Hedninge, og det er jo sikkert nok christne Normanner, der rane Helligdommen; de vise Relikvierne

St. Albans Klosteret. 1248 havde han, paa Foranledning af den norske Konge, foretaget en Rejse til Norge for at reformere Benedictiner-Klosteret paa Nidarholmen.

1) Efter Indtagelsen af Bardewick 1189 siges Henrik Løve at have givet Kong Knud VI Relikvierne af den der begravede hellige Ægistus, St. Peders Discipel, som Tak for ydet Hjælp. Suhm. VIII. 190.

en, selv af Englænderne anerkjendt Pietet. Først langt senere kunne danske Krigere ventes at bære sig saaledes ad. Hertil kommer, at den Englænder, der stjæler Relikvierne tilbage til St. Albans Kloster, hvor han havde været Sacristan paa den Tid, da de Danskes Plyndring foregik, kommer til Benedictinerklosteret i Odense — et Kloster, der først stiftedes, da Kong Knud var bleven skrinlagt 1101. Egwins Sacristan-Værdighed i St. Albans falder vel neppe mere end c. 30 Aar forud, og det bliver deraf indlysende, at Overførelsen af St. Albans Relikvier til Danmark maa være sket i Knud den Helliges Levetid, ganske som Ælnoth og de andre samtidige Krøniker udsige. Naar A. D. Jørgensen mener, at der ikke siges, at Knud selv havde ført dem her til Landet, synes dog Ordene i Elogium S. Kanuti: »Albanus — per ipsum de partibus Anglorum huc revectus« ikke at give ham Ret. Knud havde gjentagne Gange i sin Faders og Broders Regeringstid været paa Togt i England; men vi hører ikke i de engelske Kilder om Plyndring af St. Albans Kloster paa noget af de Tog, paa hvilke Knud var Fører. Derimod bliver Ely besat og hærget 1069—70¹⁾. Det er ved samme Tid, at vi møde saa mystiske Forhold i Relikviernes Historie: St. Albans Kirkeskats Bortførsel af en Abbed i Klosteret, de foregivne St. Albans Relikviers Overdragelse som Depositum til Ely, hvorfra, trods Krønikens Fortælling om, at Conventet der holdt Benene tilbage, senere enhver Stump af Knokler viser sig forsvunden. Muligt er det Knuds Hærmænd, hvis Indgreb i Relikvieskrinet har frembragt Forstyrrelsen.

Det maa altsaa være tidligt i det 12te Aarhundrede, at Egwin skal have stjaalet St. Albans Relikvierne tilbage fra

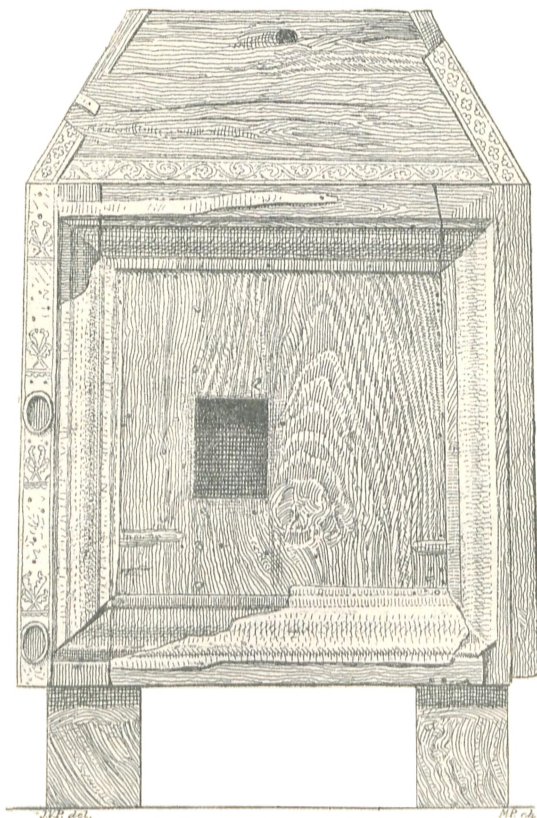
1) Worsaae: Den danske Erobring af England og Normandiet. 392. Cfr. J. G. F. Ræder: Danmark under Sven Estridsøn og hans Sønner. 327.

Odense. Englænderne fortælle i Midten af det 13de Aarhundrede — de Hjemmelmænd, Matheus Parisiensis navngiver, ere vel at mærke fødte paa Albans Klosterets Grund — at ikke et Stykke af Helgenens Knokler blev tilbage i Skrinet. Naar de fremmede virkelig havde hørt det sige i Danmark paa Valdemar Sejrs Tid, maatte det jo her være en i Befolkningen almindelig Anskuelse, at det Skrin, Munkene kaldte St. Albans, siden gamle Kong Niels Tid var ganske tomt; Helgenen havde vendt Danmark Ryggen. Men Brevet fra 1183 tør dog sikkert her paakaldes som Vidnesbyrd i modsat Retning, og man har ikke baaret et tomt Relikvieskrin i Procession lige til Middelalderens sidste Dage.

Men paa den anden Side er der al Grund til at anse Beretningen om Relikvie-Ranet for correct, hvad et saadant ganske i Almindelighed angaar, blot at det ikke har været saa omfangsrigt, som Englænderne fandt det nødvendigt at udsmykke det. De i Anmærkningen S. 386 citerede engelske Krøniker indeholde ikke faa Exempler paa, i hvor høj Grad man i alt, hvad der tjente til Forherligelse af St. Albans Klosterets Relikvieskatte, er gaaet paa Accord med Sandhed og sund Fornuft. Er der imidlertid noget sandt i Beretningen om Relikvieranet i Danmark, og er Archæologernes Paavisning af St. Albans-Skrinet i St. Knuds Kirke rigtig, saa maatte vi jo kunne gjøre »Prøve« herpaa ved at undersøge, om det Hul, Relikvietyven skar i Skrinet, endnu spores deri. Og det viser sig da nu virkelig at være saa: blot at Hullet ikke er i Skrinets Bund, ad hvilken Vej det vilde være for besværligt at trænge ind til Relikvierne, tilmed da Skrinets Bund var dækket med Puder og Tøjer, men i Skrinets ene Ende.

Burman-Becker anser dette Hul udskaaret for derved at danne et Kikhul til Helgenens Ben. Helt bortset fra, at det i saa Fald synes underligt, at man ikke i lige Maade har ønsket at kunne se Knud Konges Ben, vil det strax indvendes, at Hullet, saafremt Bestemmelsen var den an-

givne, vilde have faaet en symmetrisk Plads og ikke være anbragt hen imod et af de nederste Hjørner. Hertil kommer den Betænkelse, man dog vist vilde have ved at afbryde den paalagte Metalplade og dens Figurfremstillinger — ej

at tale om, at man gjennem et Kikhul paa dette Sted ikke kunde se noget, naar Lyset ikke faldt ned fra oven.

Efter samstemmende mundtlige Erklæringer fra Justitsraaderne Herbst og Strunk samt fra Conservator Steffensen, der restaurerede Helgenskrinet, viste Hullet sig i alle Henseender udskaaet paa en saa plump Maade, at man be-

sluttede sig til for Synets Skyld at indsætte et Træstykke deri. Alle vare enige om, at Hullet hidrørte fra en meget gammel Tid. At det var blevet gjort, medens Skrinet endnu havde sin Metalbeklædning, at den ene af de to lige brede Plader, hvoraf Beklædningen efter Spor i Træet synes at have bestaaet, har været bøjet tilside og atter bøjet tilbage over Hullet, hvorved det har knebet med at faa Pladen til at ligge fladt ind til Træet, vil enhver tydeligt kunne se af de mange Sømhuller omkring Hullet (cfr. vedføjede af Arkitekt Vilhelm Petersen i Odense udførte Afbildning); hverken paa Skrinets anden Ende eller paa dets Sider ses Mærker (Søm eller Sømhuller) af en saadan Restauration af Pladebeklædningen. Hullets Størrelse ($3 \times 2\frac{1}{4}$) er en saadan, at man har kunnet presse en Haand, eller i alt Fald Fingrene, derigjennem ¹).

Hvor stort et Udbytte Tyven har haft, lader sig kun tilnærmelsesvis angive ved at undersøge, hvad der mangler af Skelettet. Det er (cfr. Prof. Schmidts Liste over de tilstedeværende Knokler i Værket om Helgenskrinene S. 48): Ansigtbenet — 5 Halshvirvler — Brystbenet — de fleste Ribben — venstre Overarmben — højre Albuben — begge Spolebenene — 7 Ryghvirvler — 1 Lændehvirvel — venstre Hofteskaal. De mange smaa Haand- og Fodknokler have neppe nogensinde været tilstede i deres fulde Antal. Enkelte Dele af Skelettet maa antages ad regelmæssig Vej at være afgivne til andre Kirker til Helgenens Forherligelse, for at opbevares synlige i mindre »Capsulæ«. Men det vil dog bemærkes, at de fleste Knokler, der mangle, netop ere saadanne, som kunne antages at have ligget

1) Arkitekt Vilhelm Petersen i Odense har haft den Godhed paany at undersøge Skrinets Sider, saa godt som det gjennem Glaskassen kan lade sig gjøre. Jeg skylder ham Oplysninger, som stemme med min Opfattelse af Hullets Oprindelse og Forklaring.

den ene Ende, Hovedenden, nærmest, og som man gjennem Hullet snarest kunde faa Fingre i, særlig om man — hvad udentvivl en Tyv vilde gjøre — tog en Stok til Hjælp.

Det maa efter det her udviklede vistnok siges, at hele Spørgsmaalet om St. Albans Tilbedelse i Odense og om hans Relikvieskrin dér foreligger klart belyst af Middelalderens historiske Kilder og paa en Maade, der fuldstændig passer med de antikvariske Resultater.

I St. Knuds og St. Albans Helgenskrin besidder Odense By Mindesmærker om dens Kirkes Historie igjennem hele den katholske Tid, hvortil vi ikke finde Sidestykker andetsteds i Landet. Ethvert Mindesmærke maa betragtes i Belysning af selve den Tidsalder, det tilhører, og i tolerant Forstaaelse af dennes Aand. Vi staa overfor Helligdomme, som Forfædrene Slægt efter Slægt i fire Aarhundreder have bøjet Knæ for, og Inderligheden i deres Tro og Tilbedelse ere vi ikke berettigede til at anse for ringere end den, hvormed nu vi træde frem for vore Helligdomssymboler. St. Albans Helgenskrin staar derfor med St. Knuds paa den Plads, Pieteten overfor kirkelige Mindesmærker af den Betydning kræver som den værdigste.